

6 skyrius

Ana nebemiegojo viena siaurajame antro aukšto kambarėlyje. Teta Marija parkraustė ją į savo kambarį šalia kepyklos. Lovoje su aukštu galvūgaliu, dėdės Motiejaus pusėje, Ana turėjo pūkinius patalus geltonomis rožėmis išmargintu užvalkalu.

– Dabar, kai jo nėra, turime saugoti viena kitą, – pasakė teta Marija.

Kiek daug naktų Ana buvo miegojusi tetos Marijos lovoje – vos ne visą gyvenimą! Kokia sava buvo teta – jos balsas, vakarais niūniuojantis lopšinę, jos kvapas, minkšta oda... Regis, viskas galėjo būti kaip seniau, bet nebuvo.

Seniau visada kaip paukštukas lizde miegojusi teta Marija dabar nemiegojo. Ji vartėsi nuo šono ant šono, dejavo ir tyliai verkė.

Ir Ana nesudėdavo bluosto.

Net jei teta būtų nesijudinusi ir neišleidusi jokio garso, Ana nebūtų galėjusi miegoti, buvo visiškai tikra. Ir ji ilgėjosi dėdės Motiejaus taip stipriai, kad jai bemaž plyšo širdis.

Buvo dar kai kas, apie ką mergaitė vos drįso pagalvoti. Paslaptis. Paslaptis, kurią dėdė Motiejus jai patikėjo tą rytą, kai turėjo išvykti. Ta paslaptis tokia didžiulė, kad Ana nebeįstengė miegoti. Dieną ji mėgino galvoti apie ką nors kita, bet naktį paslaptis atgydavo, imdavo darytis vis didesnė ir didesnė, nuolat sukosi galvoje.

Ana tiek visko dar būtų norėjusi paklausti dėdės Motiejaus! Bet jo nebuvo. O tetos Marijos klausti negalėjo.

– Nė žodžio apie tai, kol negrįšiu! – prisakė dėdė Motiejus ir įspėjamai pagrūmojo pirštu. – Girdi?

Ana linktelėjo ir pažadėjo tylėti, nesvarbu, kas nutiktų.

Tačiau ta paslaptis jai neleido užmigti, blaškėsi galvoje kiekvieną akimirką, visą dieną, visą naktį. Neretai Ana neramiu miegu trumpai užsnūsdavo tik paryčiais, kai teta Marija jau kėlėsi.

Jau seniai abidvi eidavo miegoti nenusirengusios. Su visais drabužiais, batus surikiavusios visai prie pat lovos, o šalimais – ir tetos Marijos krepšys bei Anos kuprinė. Ten buvo susidėjusios dokumentus, džiovintų vaisių, vandens.

Britų lėktuvai nebeskrisdavo pro miestą į Rūro regioną, vis dažniau bombas numesdavo tiesiai ant Kelno.

Kai pasigirdavo įspėjamosios sirenos – trys trumpi signalai vienas po kito – būdavo likusios daugių daugiausia dvidešimt minučių bunkeriu Dišo pastate pasiekti. Jeigu įsijungdavo ilga nerpertraukiama sirena, tai reiškė „tiesioginį aviacijos pavojų“, priešų bombonešiai jau būdavo virš miesto, tada geležinės bunkerio durys užsiverdavo, ir niekas negalėdavo patekti vidun.

Ana nekęsdavo naktų bunkeryje. Ten būdavo tamsu, ankšta ir tvanku. Žmonės verkdamo ir meldavosi. Jie girdėdavo lėktuvų tarškėjimą, jusdavo sprogstančias bombas, liepsnų kaitrą. Pasitaikydavo naktų, kai Ana su Marija bėgdavo du, tris kartus – taip dažnai kaukdavo sirenos. Jos tekinomis leisdavosi perpildytais skersgatviais, kur mamos iš paskos tempdavo vaikus, kur senukai klupinėdavo ir parkrisdavo.

Teta Marija tvirtai sugniaužusi laikydavo Anos ranką, ir taip – visą naktį. Kol grįždavo namo. Paskutinius kelis metrus skersgatviu bėgdavo vis greičiau ir greičiau, smarkiai plakančia širdimi. Tik visai prie pat namų liaudavosi lėkusios, tarsi nedrįstų artintis. Bemaž

sulaikydavo kvapą. Kas jų laukia? Ar ir šį kartą bombų kruša bus aplenkusi kepyklą?

Teta Marija paleisdavo Anos ranką tik tadat, kai priešais išnirdavo jų namas Sviesto turgaus skersgatvyje.

Kadaise Kohnų šviesiai žaliai nudažytas pastatas su betoninėmis grindimis iki šiol atlaikė visus bombardavimus.

Dėdės Motiejaus jau penkias savaites nebuvo, ir Ana jautė, kad kasdien jo vis labiau ilgisi. Kepykloje laukė naujokas. Ana įprato jį stebėti iš kiemo, pasislėpusi už namuko, kuris kadaise buvo ramiausia vieta, kol Rutos tėtis antrame ir trečiame aukštuose įrengė tualetus su nuleidžiamu vandeniu. Kieme, kuris buvo toks siauras, kad jame niekada netraukdavo net menkiausias vėjelis, šiomis lietingomis rugpjūčio dienomis buvo drėgna ir tvanku. Tačiau Ana čia jautėsi apsaugojusi nuo Vilibaldo. Nors ir koks įžūlus jis buvo, užėiti vidun pro žemas, kiemą nuo gatvės skiriančias duris taip ir neišdrįso. Svarbiausia, kad Ana iš čia galėjo kuo puikniausiai stebėti naujoką, o šis jos nematė. Ir tai buvo tūkstantį kartų įdomiau nei nuobodžios popietės jaunųjų hitlerjugendo mergaičių draugijoje, kur jai netrukus teks grįžti.

Naujoką atvedė pikrasis kepėjas, iš kurio veikiausiai buvo galima tikėtis daug baisesnių dalykų, nei neklaužadas vaikus iškepti karštoje krosnyje prieš tai apvoliojus tešloje. Tas kepėjas nebuvo vaikiškų pasakų knygos herojus, jis buvo tikrai blogas, Ana tai jau seniai suprato. Matėsi iš akių. Ir iš to, kaip į jį žiūrėjo teta Marija.

Naujokas piktojo kepėjo taip pat bijojo, buvo akivaizdu. Anai jis beveik iškart patiko.

Pamačiusi jį tarpduryje, Ana greitai įsispraudė tarp lauko tualetų ir kiemo sienos. Girdėjo jį tyliai panosėje kažką murmant, bet nesu-prato nė žodžio. Atrodė, kad jis keikiasi.

Net nekeista, pamane ji, nes jam išties niekas nesisekė.

Nuo to laiko, kai pasirodė, duonos kepalai būdavo per maži,

apdegusia pluta, o viduje – neiškepę. Teta Marija dėl to kartais puldavo į neviltį. Pirkėjai skundėsi ir pyko, kad už tokius menkaverčius kepinius turi atiduoti savo *brotmarkes*. Ana visaip suko galvą, ką tas naujokas daro ne taip. Ir kuo ilgiau jį stebėjo, tuo aiškiau darėsi.

Pavyzdžiui, kaip tik dabar jis ant grotelių krovė naujus briketus.

Ana susiėmė už galvos. Negi jis taip nieko nesusigaudė? Duona jau kurį laiką kepė, nespės apsidairyti – ir sudegs! Kaitra reikalinga pradžioje. Todėl duonkepę svarbu prikūrenti prieš pašauinant kepaluokus ir juos ištraukus, iki dedant kitą partiją, o ne ke pant. Kepant karštis slopdavo, todėl pluta būdavo traški, bet pati duona – minkšta. Juk tai buvo aišku ir vaikui!

Tačiau tas naujokas buvo tikras geltonsnapis. Ir ūgiu ne ką aukštesnis už Aną, sulysęs. Plikai nuskusta galva, bet ant viršutinės lūpos matėsi švelnūs pūkeliai. Ana neapsisprendė, ar jai jie atrodo šlykščiai, ar įdomiai. Užtat naujoko antakiai buvo labai tankūs ir tamsūs, o akys – mėlynos, tokių Ana dar niekada nebuvo mačiusi. Kaip apskritai kas nors galėjo būti tokių mėlynų akių!

Teta Marija davė jam dėdės Motiejaus darbinės kelnes ir baltus marškinius, kurie pasirodė esantys gerokai per dideli. Ant pilko švarko, kurį vilkėjo nuo ankstyvo ryto atėjęs į darbą, švietė baltas kvadratas su užrašu „RYTU“.

Mokykloje Ana buvo girdėjusi, kad svetimšaliai darbininkai – vien netikšos niekšai, darbo vengiantys padugnės. Ji tuo, žinoma, netikėjo, dar ir dėl to, kad dėdė Motiejus visada sakydavo, jog mokykloje jai reikia mokytis skaičiuoti, skaityti ir rašyti, o klausantis kitų dalykų, svarbu tik uoliai linksėti, bet jokių būdu neimti į širdį.

– Jozefas kilęs iš Lenkijos, – paaiškino Anai teta Marija, – jis mums pagelbės. Bet kalbėtis su juo mums negalima, nebent apie būtiniausius dalykus. Girdi, Ana? Būtiniausius!

Nuo tada Ana suko galvą, kas yra tie būtiniausi dalykai. Ji labai norėjo pasikalbėti su Jozefu.

Ilgai laukti nereikėjo. Kieme klupinédama pasirodè teta Marija. Buvo labai išbalusi, svirduliavo. Pravèrè lauko tualetu duris, kur tebebuvo senoji sèdynè. Tik dangtį dèdè Motiejus buvo nuèmęs ir sukūrenęs po to, kai vienà naktį nuogu užpakaliu atsisèdo ant kyšančių ilgų, smailių vinių, nesitikédamas, kad kas aną bus palikęs nuleistą. Taip dangčio nebeliko, tetos Marijos laimè, nes dabar, vos jėjusi, ji èmè vèmti tiesiai į išvietę.

Ana klūpojo visai prie pat, už lentų sienos, nykščiais užsikimšusi ausis, o mažaisiais pirštukais – nosį. Jergutèliau, tetą Mariją stipriai supykino! Ji nè nespėjo nueiti iki normalaus tualetu antrame aukšte! Taip atsitikti galėjo tik dèl duonos, kurią kepè tasai naujokas. Tikrai nieko keista!

Dabar, nusprendè Ana, kai tik teta Marija grįžo į krautuvèlę, o jos veidas tebebuvo baltas kaip kvietiniai miltai, atėjo metas aptarti bütiniausius dalykus. Taip tètis negalėjo!

Kai ji pro galines duris jėjo į kepyklą, naujokas išblyško kone labiau už tetą Mariją.

– Laba diena, – pasisveikino Ana. – Norèčiau aptarti bütiniausius dalykus.

Ji ištiesè jam ranką, nes teta Marija nebuvo minėjusi, kad jo liesti negalima.

Naujokas atšoko, jo veidas apniuko, o pro surauktus vešlius juodus antakius beveik nesimatè gražių mèlynų akių.

Ana akimirką stovėjo suglumusi, vis dar ištiesusi ranką, bet jis nè nekrustelėjo. Kas jam? Kodèl jis toks surukęs? Juk ji buvo tik mergaitè.

– Ana!

Teta Marija kaip tik atėjo iš krautuvèlès. Tebebuvo labai išblyškusi, pamojo Anai.

– Eikš!

– Bet kodėl?

– Nagi, eikšen, tuoj paaiškinsiu.

Teta Marija sugriebė Aną už rankos ir, kaip niekad tvirtai laikydama, išsitempė iš kepyklos.

– Ką gi aš padariau? Tik norėjau su juo aptarti būtiniausius dalykus.

– Žinau, širdele, žinau.

Teta Marija nusivedė apsiašarojusią Aną į virtuvę ir prijuostės kampu ėmė šluostyti drėgnus skruostus.

– Ana, širdele, atsiprašau, tai ne tavo kaltė.

– Tai kas gi atsitiko?

Teta Marija šiek tiek pagalvojo.

– Jis bijo tavo uniformos, – sušnibždėjo, tarsi naujokas būtų galėjęs ją girdėti.

– Ko bijo?

– Tavo uniformos, Ana. Tokie žmonės kaip Jozefas bijo uniformų net tada, kai jas dėvi mažos mergaitės. Mes nežinome, ką jis yra patyręs.

Ana nužvelgė save. Ji iš tikrųjų vilkėjo hitlerjugendo uniformą. Tą prakeiktą mėlyną sijoną, kuri reikėjo užsisėgti ant baltos palaidinės. Kadangi Ana su bet kokiomis sagomis nuolat kariavo, teta Marija dar ryte, prieš atidarydama krautuvėlę, apvilkdavo jai uniformą su kaklaraiščiu ir odiniu mazgu, baltomis kojinėmis ir partijos ženkleliu ant palaidinės rankovės.

– Tai jis bijo?

– Veikiausiai. Nežinome, kaip jis čia pateko. Ir kaip jam sekasi ten, kur apgyvendintas šiuo metu. Ten visi sargybiniai uniformuoti. Man tikrai labai gaila.

Ana nebeverkė, bet teta Marija jai vis dar šluostė veidą.

Dabar Anai norėjosi keiktis. Ji nekenė jaunųjų mergaičių popiečių. Jai patiko žaidimai ir varžybos, dainavimas bei išvykos prie

Reino, į kurias vesdavosi mergaites. Tačiau ji baisiai nemėgo popiečių, kai mergaičių vadovė, tokia druckė, taškydamasi seilėmis, valandų valandas monotoniškai vapėdavo pasakodama istorijas apie fiurerį. Tai vadinosi „ideologiniu rengimu“, Ana jau kelias savaites maldavo, kad jai nebereikėtų ten eiti.

– Deja, neįmanoma, širdede, – pasakė teta Marija, o dėdė Motiejus markstydamasis užsikimšo ausis.

Tai tas naujokas bijojo jos – nė dvylikos metų neturinčios mergaitės!

Kitą dieną Ana pamėgino dar kartelį. Ji specialiai atsikėlė gerokai anksčiau, kad spėtų pasiruošti. Į kepyklą įžengė vilkėdama savo mėgstamiausią suknelę, žalią ir be sagų, ją tiesiog reikėdavo užsimauti per galvą. Po pažastimi buvo pasikišusi didelį susuktą popierių.

Kepykla jau buvo sutvarkyta, stalas ir kepimo skardos nuvalyti, grindys iššluotos. Naujokas jau baigęs darbą. Sėdėjo ant šiltasuolio galvą nuleidęs, šiek tiek pravėręs burną. Miegojo.

Šiandien Jozefas buvo iškepęs beveik du šimtus kepalų duonos, visi jie buvo per maži ir apdege. Ana net čia girdėjo krautuvėlėje besiplūstančius pirkėjus. Vaje!

Priėjo šiek tiek arčiau ir atidžiai apžiūrėjo. Jo plaukai buvo per kelis milimetrus ataugę, labai tamsūs, beveik juodvarnio juodumo. Veidas atrodė kaip išdrožinėtas: aukšti skruostikauliai, po jais – gilios įdubos, tarsi jau kurį laiką būtų neturėjęs ko valgyti. Tankios blakstienos truputį virpėjo lyg mažos tamsios plunksnelės. Prinkusių vyšnių spalvos lūpos šiek tiek pravertos ir išlenktos kaip palei Reino upę skraidančių žuvėdrų sparnai. Ana dar labiau priartėjo. Viskas jame atrodė kitaip, nepažįstama, ir ji staiga panorė į jį žiūrėti amžinai, bet tą pačią akimirką sumišusi mintyse klausė, kaip kilo toks kvailas noras.

Staiga jis atsimerkė. Kokios mėlynos akys! Ana atšoko, širdis daužėsi, galva užakito, o paskiau nupurtė šaltis.

Naujokas išsigando ne mažiau už ją, vienu šuoliu stryktelėjo nuo šiltasuolio ir susiėmė už krūtinės, tarsi ir jo širdis būtų ėmusi pašėlusiai daužytis.

Mieliausiai dabar būtų sprukusi. Bet tuomet iš naujoko ir jo kepalų niekada nieko gera taip ir neišeis. Ji giliai įkvėpė. Sparčiais žingsniais patraukė prie kepyklos stalo, pastūmė dideles svarstyklės į šalį ir išskleidė popieriaus lakštą. Širdis vis dar spurdėjo.

– Štai, žiūrėk, – tarė dairydamosi jo, – nagi, Jozefai, gal gali žvilgtelėti?

Mostelėjo kviesdama priėti. Berniukas priėjo vos vos arčiau ir, tebestovėdamas gana atokiai, pažvelgė jai per petį.

Ant kitos miltų maišo pusės nuo viršaus iki apačios buvo tvarkingai sužymėti briketai, nurodyta laiko trukmė ir kiekiai. Tai grafinė duonkepės kūrenimo instrukcija, be aprašymo, tiksliai iki detalių.

Naujokas iš nuostabos šūktelėjo.

– Puiku, – sušnibždėjo jis, – tikrai puiku.

Ana net loštelėjo.

– Ką! – sušuko ji. – Tu kalbi vokiškai?

– Na, žinoma, – atšovė berniukas, jo akys iš tiesų buvo neįtikimai mėlynos. – Kodėl gi ne?

Jozefui vos šešiolika. Buvo dirbęs mokiniu vienoje vokiečių kepykloje Silezijoje, jo mama – vokiečių kalbos mokytoja, bet tai neišgelbėjo, kai pasirodė vermachtas ir jį išsivežė. Jis puikiai išmanė, kaip kepti rudą ar įvairių kvietinių miltų ir net juodą duoną, bet už krosnį visada buvo atsakingas pameistras.

– Be to, – pridūrė jis, palinkęs drauge su Ana virš pribraižyto miltų maišo lakšto, – mūsų krosnis nebuvo tokia sena. Tokios man dar neteko matyti!

Ana truputį įsižeidė, nors kartu jai labai palengvėjo, kad naujokas su ja kalbasi.

– Mūsų krosnis – iš Kėnigsvinterio, – paaiškino ji, – pagaminta

iš geriausio vulkaninio akmens, dėdė Motiejus man pasakojo. Jai jau beveik šimtas metų!

– Na, tai daug ką paaiškina, – nusišypsojo Jozefas.

Ana netikėjo savo ausimis. Iš tikrųjų? Kaip tai?! Jozefas šaipėsi iš jų duonkepės! Ana pažvelgė į jį, ir iš tiesų jo lūpose žaidė šypsena, o akys žaibavo. Tai buvo akimirka, kai ir Ana ėmė nedrąsiai šypsotis, pamiršusi, kad ką tik buvo įsižeidusi.

Neilgai trukus bent pusę kepaliukų pavykdavo iškepti nesudeginus. O kai atėjo ruduo ir po padažnėjusių bombardavimų užsiliepsnodavo vis daugiau namų Didžiojo Šv. Martino bažnyčios kvartale, kai ištisos gatvės virto griuvėsių dykuma, o pergalingas neva nugalimo vermachto žygis baigėsi prie Maskvos, kai net kailiadirbys Rybelis iš savo krautuvėlės vitrinos išnešė Hitlerio portretą, mažojoje Sviesto turgaus skersgatvio kepyklėlėje kasdien kepdamo blizgantys rusvai auksinio atspalvio duonos kepaliukai. Tobulai traškia plutele, o viduryje – papurę, minkštut minkštutėliai.

Tik Ana ir Jozefas žinojo šio didingo pokyčio paslaptį. Greitai tai nebebuvo vienintelė jų bendra paslaptis. Dabar Ana kur buvusi, kur nebuvo vis sėdėdavo ant šiltasuolio, klausydamosi nuostabių istorijų iš Silezijos, mokėsi lenkiškų dainų, kurias abu pusbalsiu niūniuodavo, kad neišgirstų krautuvėlės pirkėjai. Jozefas netrukus sužinojo apie Vilibaldą ir ilgšę Liną bei panelę Štiusgen, tyliai linksėdamas ir išplėtęs akis klausėsi, kai Ana pasakojo apie Rutą ir Kohnų dingimą.

Visai prieš pat Kalėdas Ana užlipo ant šiltasuolio ir, Jozefo nuostabai, iš slėptuvės ištraukė mažą emaliuotą puodelį. Ten vis dar buvo šokolado, tiesa, jo paviršius pasidarė vos vos balzganas, bet kai Ana ir Jozefas, padažę pirštus ėmė jį laižyti, Anai pasirodė, kad dar niekada nebuvo valgiusi nieko gardesnio.

7 skyrius

Kaip beveik kiekvieną vakarą, Marija stovėjo ant Reino kranto. Gairino žvarbus vėjas, juodame vandenyje plūduriavo ledo lytys, tyliai girgždeno virvės, kuriomis valtys buvo pririštos prie geležinių švartavimosi stulpelių. Dar nuo gruodžio pabaigos Kelną buvo sukaustęs speigas, tuoj vasaris, o šalčio banga neslūgo. Marija stipriau įsisupo į smėlinę skraistę iš švelniausios kupranugarių vilnos – dovaną, kurios iš pradžių nenorėjo priimti.

– Nagi, paimkite, – pasakė ponija Kohn, – aš vis tiek jos negalėsiu išsivežti. Kas žino, gal jums prireiks.

Mieloji, geroji ponija Kohn! Tarsi būtų nujautusi, kad tą žiemą Marija kas vakarą stovės prie Reino stingdančiame šaltyje ir kad skraistė netrukus taps vienu iš nedaugelio jai dar tinkamų drabužių.

Jos pilvas buvo pastebimai išsigaubęs, jau nuo Kalėdų beveik neįmanoma jo nuslėpti.

Marija švelniai pridėjo ranką ten, kur įsivaizdavo esant kūdikio galvelę. Tą pačią akimirką ją apėmė gili ramybė – nei juodžiausia naktis, nei ledinis vėjas ar nenumaldomai artėjantis karas dabar jos negąsdino. Ji nešiojo Motiejaus vaiką, ir tai augino jos viltį, diena iš dienos.

Marija pažvelgė į dangų. Šiaurinę žvaigždę taip pat gerai būtų galėjusi matyti ir neišėjusi iš skersgatvėlio ar net galukiemyje, bet

čia, prie upės, kur į ją dvelkė vandens kvapas kaip tą dieną, kai čia atklydo, šviesulys žibėjo dvigubai gražiau.

Stovėjo nejudėdama ir žvelgė į dangų, iš visų jėgų tikėdamasi, kad Motiejus, nors ir kur būtų, daro lygiai tą patį. Devintą valandą vakaro abudu turėjo žiūrėti į Šiaurinę žvaigždę, kad būtų arčiau vienas kito. Taip buvo pasižadėję, ir ji to pažado laikėsi.

– Tavo tėtis, – sakydavo vaikiukui pilve, – yra Rusijoje. Jis tave myli ir netrukus grįš.

Vis kartodavo tai, jusdama, kaip stiprėja ryžtas, tas pats, kurį sykį jau buvo jutusi – anuomet, kai atvyko į Kelną su mažąja Ana, kai jos rankose buvo abiejų gyvenimas ir laimė.

– Jis grįš, – sušnabždėjo ji, – tau gimus, grįš.

Ir tvirtu judesiu nusišluostė ašaras, kurios vis dėlto ėmė riedėti skruostais. Motiejus turi netrukus grįžti. Kaipgi kitaip joms išgyventi karą? Moteriai ir mergaitei, vienui vienoms, o greitai dar ir su kūdikiu – ar joms pavyks? Tada prisiminė Jozefą – darbštųjį, draugišką lenką, kuris kasdien triūsė jų kepykloje. Ar jis gebėtų jas apsaugoti, kol grįš Motiejus? Ne, Jozefas ir pats dar buvo beveik vaikas.

Iš pradžių Motiejus kas savaitę atsiųsdavo po laišką. Marija juos skaitydavo daugybę kartų, mokėjo atmintinai. Tačiau sykį lapkričio pabaigoje laiškas neatėjo, o sausio pradžioje Marija sulaukė plono popieriaus skiautės su telegrama, kad karo lauko kepėjas Odenthalis dingo.

Marija nė akimirkos nepatikėjo, kad jis galėtų būti miręs. Motiejus gyvas, jautė tai širdimi. Tačiau taip bijojo ir jai taip trūko jo artumo, kad beveik ėjo iš proto.

Pro Marijos skraistę palengva ėmė skverbtis drėgnas Reino šaltis. Paskutinis guodžiantis žvilgsnis į nakties dangų, ir susiruošė grįžti. Į šilumą, pas Aną, savo mažąją brangenybę.

Jau įžengusi į kiemelį, Marija pastebėjo kažką ne taip. Antrame aukšte, kur buvo Anos kambarys, degė šviesa. Langas tebebuvo užtamsintas kartonu, bet aplink rėmą matėsi ryškesnis šviesos ruoželis.

Atrodė, Marijai tuoj sustos širdis. Kas galėjo būti jos namuose? Kohnų butas stovėjo tuščias, nors gauleiterio Grojės įsakymu visuose namuose, iš kurių išvaryti žydai, turėjo apsigyventi nukentėjusieji nuo oro antskrydžių. Tačiau niekas nenorėjo kraustytis į Martino kvartalą – taip arti Reino tiltų ir geležinkelio stoties, kur britų bombonešiai pasirodydavo gerokai dažniau nei bet kur kitur. Žmonės būriais traukėsi iš Kelno, kas tik galėjo, bėgo į provinciją. Marija jautė, tarsi geležinė ranka būtų suspaudusi jai širdį. Ana buvo viena namuose ir jau seniai turėjo gulėti lovoje. Jai griežtai prisakyta nieko neįsileisti vidun. Tai kas tada buvo antrame aukšte? Marija kiek padvejojo, bet ilgiau gaišti negalėjo, todėl, stipriau suėmusi skraistę, tekina nubėgo namo. Išsigandusi apžiūrėjo kepyklą, virtuvę, miegamąjį – Anos niekur nebuvo. Dėl Dievo meilės, kad tik kas svetimas nebūtų įsibrokęs! Kiek įkabindama užlėkė laiptais į viršų. Nebėgo – skriste skrido, trys dideli žingsniai, ir atsidūrė kitame antro aukšto koridoriaus gale, ryžtingai ištiesusi ranką, atidarė kambario duris.

Tai, ką pamatė, buvo siaubinga.

Ant Anos lovos gulėjo žmogus – kažkoks vyras. Ne iš karto jį atpažino, atrodė, kad jis neturėjo veido: akys užtinusios, vietoj nosies – kruvinas gumulas, iš perplėštos burnos sruvo kraujas. Prie lovos kojūgalio, šalia nedidelės komodėlės, stovėjo Ana, susikaupusi mirkė skeptaitę į dubenį su vandeniu – valė žaizdas.

– Širdele, ką darai? Kas jis?

Marija puolė prie Anos ir tik tada atpažino tą vyrą. Atpažino jo sulysusį kūną, pilką švarką su antsiuvu „RYTU“ ir juodus, nuo kraujo sulipusius plaukus.